

УДК 37.013.46

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ГОТОВНІСТЬ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ» У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Дутка У.Т., викладач циклової комісії
спеціальних економічних дисциплін

Відокремлений підрозділ

*Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Бережанський агротехнічний коледж»*

У статті розглянуто проблему співвіднесення понять «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність», висвітлено педагогічні основи формування готовності до діяльності та професійної компетентності, виявлено зміст і компонентний склад цих категорій, висвітлено їхні спільні риси та відмінності.

Ключові слова: *готовність до професійної діяльності, професійна компетентність, компоненти готовності та компетентності, відмінності.*

В статье рассмотрена проблема соотношения понятий «готовность к профессиональной деятельности» и «профессиональная компетентность», освещены педагогические основы формирования готовности к деятельности и профессиональной компетентности, выявлено содержание и компонентный состав этих категорий, освещены их общие черты и различия.

Ключевые слова: *готовность к профессиональной деятельности, профессиональная компетентность, компоненты готовности и компетентности, отличия.*

Dutka U.T. RELATIONSHIP BETWEEN “READY TO PROFESSIONAL ACTIVITY” AND “PROFESSIONAL COMPETENCE” IN THE MODERN PEDAGOGICAL PARADIGM

The problem of the correlation between the concepts “readiness for professional activity” and “professional competence” is considered in the article, pedagogical bases of formation of readiness for activity and professional competence are covered, the content and component composition of these categories are revealed, their common features and differences are highlighted.

Key words: *readiness for professional activity, professional competence, components of readiness and competence, differences.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні потреби реформування освітньої галузі України в європейському контексті, необхідність посилення вимог до якісної професійної підготовки майбутніх фахівців підкреслюються в державних нормативних актах, де зазначається, що професійне вдосконалення є важливою умовою модернізації освіти [1]. Як світовому, так і українському суспільству потрібні висококваліфіковані, конкурентоспроможні фахівці, яким притаманна компетентність, ділова завзятість, здатність до ризику та прийняття самостійних рішень, тобто особи, підготовлені до роботи як професійно, так і індивідуально-особистісно. Серед основних завдань «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр.» обумовлено впровадження компетентнісного підходу в сучасній професійній освіті. Якісна професійна освіта є одним з основних завдань сучасної вищої освіти в Україні, яка має забезпечувати формування сукупності інтегрованих знань, умінь та якостей особистості, а саме – професійну компетентність фахівця.

Водночас у педагогічній науці під час обговорення результатів професійної підготовки фахівців вживається, окрім поняття «професійна компетентність», поняття «готовність до професійної діяльності», що зумовлює необхідність аналізу й зіставлення даних понять [2]. Це викликає потребу в дослідженні відмінностей і дотичних точок у трактуванні понять «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці накопичено багатий теоретичний і практичний досвід із даної проблеми. Наші дослідження проводилися у двох напрямках: було здійснено теоретичний аналіз проблеми готовності до професійної діяльності та проблеми формування професійної компетентності. Готовність до діяльності досліджували: М. Кобзар, А. Липенко, А. Пуні, В. Сластьонін та ін. Проблемі готовності до професійної діяльності фахівців різного профілю вивчали: Н. Волкова, А. Горкуненко, Г. Курдюмов, М. Левочко, Л. Потапкіна (майбутніх економістів), О. Колесніченко (працівників Міністерства

надзвичайних ситуацій), М. Кужіль (викладачів фізичної культури), Р. Моцик (майбутніх учителів початкових класів), Л. Прудка (майбутніх соціальних працівників), О. Сакалюк (менеджерів освіти), О. Степаненко (викладачів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України) та ін.

Формування професійної компетентності в процесі підготовки на основі компетентнісного підходу досліджували як вітчизняні (В. Биков, О. Овчарук, Н. Морзе, Т. Десятов, С. Клепко, О. Локшина, О. Пометун), так і російські вчені (І. Зимня, К. Кирей, М. Ларионова, А. Хуторський та ін.). Теоретичний аналіз показав, що дисертаційні дослідження переважно присвячені особливостям формування професійної компетентності фахівців різного профілю: Н. Баловсяк, Л. Дибкова, Н. Самарук, Т. Фурман (майбутніх економістів), О. Євсюкова (майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу), В. Лозовецька (фахівців із туризму), Т. Ткаченко (майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності), В. Федина (фахівців-сходознавців) та ін.

Однак вивчення науково-методичної літератури показало відсутність у сучасній науці цілісного аналізу дослідження проблеми виявлення відмінностей і співвіднесення понять «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність».

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення педагогічних основ, з'ясуванні змісту, спільних рис та відмінностей і співвіднесення понять «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність».

Виклад основного матеріалу дослідження. Зосереджуючись на проблемі готовності особистості до певного виду діяльності, вважаємо необхідним спочатку розглянути зміст поняття «готовність до професійної діяльності».

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що сутність поняття «*готовність до професійної діяльності*» трактують по-різному залежно від видів діяльності, оволодіння якими було метою підготовки. Проте в науці виокремилися декілька конкретних підходів до розуміння поняття «готовність». Так, учені розглядають готовність як певний психічний стан особистості (функціональний підхід) та як новоутворення чи якість особистості (особистісний підхід) [2].

Функціональний підхід. «Енциклопедія освіти» визначає «готовність до діяльності» як стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. У психології виокремлюють кілька аспектів готовності до діяльності: операційний, мо-

тиваційний, соціально-психологічний, психофізіологічний. Кожний стан готовності до діяльності визначається поєднанням різних чинників, що визначають різні рівні, аспекти готовності, залежно від змісту діяльності й умов її здійснення провідним може стати один із таких аспектів [3, с. 137]. Приблизниці функціонального підходу В. Мясичев, А. Пуні, Д. Узнадзе й інші вбачають у готовності такий стан, в якому активуються психічні функції, коли людина може мобілізувати власні психічні й фізичні сили, що зумовлює досягнення позитивних результатів у виконанні діяльності. Так, Д. Узнадзе та В. Мясичев трактують поняття «готовність до діяльності» як розвиток психічних процесів, які призводять до ефективних результатів у професійній діяльності [2].

Особистісний підхід до розуміння поняття «готовність» представлений роботами Б. Ананьева, М. Дьяченка, Л. Кандиловича, А. Линенко, В. Сластьоніна та ін., де готовність розглядається як прояв індивідуальних якостей особистості в їх єдності, які обумовлені характером діяльності [2].

Дослідник А. Гулеватий запропонував модель психологічної готовності особистості до засвоєння та використання комп'ютерної техніки, яка представляється як складне системне особистісне утворення, як єдність і взаємозв'язок мотиваційної, когнітивної, операційно-процесуальної та емоційно-вольової готовностей [4].

О. Сакалюк готовність менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі розуміє як складне, інтегроване, особистісне утворення, яке містить психологічний, когнітивний і функціональний компоненти для вирішення професійних завдань [5].

Українська дослідниця А. Линенко стверджує, що готовність як особлива якість особистості передбачає усвідомлену особистістю мотивацію щодо виконання діяльності. У структурі готовності вчений виділяє ставлення до діяльності або настанову, мотиви діяльності, знання про предмет і способи діяльності, навички та вміння їх практичного втілення [6, с. 31].

Даний підхід відноситься до особистісного підходу формування готовності до професійної діяльності, особливістю якого є розвиток особистісних якостей, що базується на психолого-функціональних компонентах [7].

Отже, аналіз психологічної та педагогічної літератури показує, що в науці не має однаковості щодо трактування поняття «готовність до професійної діяльності». Проте, незважаючи на різноманіття трактовок і підходів до розуміння сутності зазна-

ченого поняття, більшість учених визначають готовність, насамперед, як комплексне явище з багатокомпонентною структурою, важливими ознаками якого є позитивне ставлення, налаштування на діяльність і усвідомлення мотивів діяльності [2].

Повноцінне дослідження готовності до професійної діяльності неможливе без розгляду її **компонентного складу**. І. Окуленко вважає, що готовність до професійної діяльності має враховувати взаємозв'язок і взаємовплив таких її компонентів, як *мотиваційний, загальнопрофесійний і емоційно-вольовий* [7].

В. Жукова розуміє готовність як цілісне утворення, що характеризується психофізіологічною, емоційно-воловою, когнітивною мобілізацією особистості в момент її включення в діяльність визначеного напрямку. До того ж В. Жукова визначає, що готовність – це властивість особистості, що розвивається в результаті накопичення життєвого досвіду, який базується на формуванні позитивного ставлення до даної діяльності, усвідомлення мотивів і потреб [8].

Отже, готовність як складне новоутворення особистості містить не тільки когнітивний і операційний компоненти, а й *мотиваційну, вольову й аксіологічну* складові частини, що забезпечує стійке прагнення до ефективного виконання діяльності [2].

Досліджуючи питання готовності до професійної діяльності, Л. Прудка визначає, що дана категорія залежить від відповідного рівня професійної компетентності, професійної майстерності, а також здатності до саморегуляції, налаштованості на відповідну соціальну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний (духовний, особистісний і фізичний) потенціал на розв'язання поставлених завдань у відповідних умовах [9].

З'ясуємо зміст поняття «компетентність». Оскільки наше дослідження стосується підготовки фахівців рівного профілю, то зосередимо увагу на понятті **«професійна компетентність»**.

В «Енциклопедії освіти» за редакцією В. Кременя компетентність визначається як сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності [3, с. 677–678].

Дослідниця О. Токарчук вказує на інтегративний характер професійної компетентності та визначає її як інтегративну характеристику, що передбачає наявність професійних знань, вмінь, навичок, ціннісних орієнтацій, професійно значущих якостей особистості, які дозволяють у комплексі ефективно вирішувати професійні завдання [10].

З позицій системного підходу, професійна компетентність розуміється як певна система, структурними одиницями якої є знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості, яка забезпечує виконання особистих професійних зобов'язань. Отже, професійна компетентність – одна із системоутворювальних якостей сучасного фахівця.

Низка вчених розглядають професійну компетентність із позиції діяльнісного підходу, вважаючи, що компетентність – це володіння людиною здатністю і вмінням виконувати певні трудові функції, які полягають у результатах праці людини. Так, О. Чуяко професійною компетентністю називає готовність і здатність діяти відповідно до вимог фаху, організовано і самостійно вирішувати завдання і проблеми, що виникають у професійній діяльності, а також самооцінювати результати своєї діяльності [11].

Аналіз наукових джерел засвідчив, що на даний час виявлено низку спроб визначити поняття «компетентність» з освітнього погляду – як готовність. На думку В. Сластьоніна, готовність є основною педагогічною категорією, що сприяє більш повному розкриттю змісту професійної компетентності. За В. Масловим, компетентність – це готовність на професійному рівні виконувати свої посадові і фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань і кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів [12].

Отже, на основі узагальненого аналізу науково-педагогічної літератури нами з'ясовано, що поняття «професійна компетентність» розуміють як якість особистості, загальну здатність/готовність, кінцевий результат підготовки.

Розуміння компетентності як синтезу знань, діяльності й особистісних якостей вимагає охарактеризування її **компонентного складу**. Дослідник Дж. Равен виділяє в структурі компетентності чотири компоненти: *когнітивний, афективний, вольовий, навички і досвід* [13].

До внутрішньої структури компетентності, на думку експертів “DeSeCo”, входять знання, пізнавальні та практичні вміння й навички, мотивація, емоції, цінності, ставлення й етичні норми [14, с. 22].

У монографії О. Дубасенюк [15, с. 179–189] визначено п'ять основних компонентів компетентності: *когнітивний* (знання); *операційний* (вміння та навички); *стратегічний* (способи діяльності – стратегії та прийоми); *мотиваційно-аксіологічний* (спрямованість особистості – ціннісна орієнтація, потреби, інтереси, мотиви, настанови); *особистіс-*

ний (особистісні риси – когнітивний стиль, здібності, вікові характеристики).

Л. Карпова виокремлює *мотиваційну сферу, предметно-практичну сферу*, що характеризується сукупністю знань (професійних, із предмета, психолого-педагогічних), вмій (гностичних, організаційних, діагностичних, проєктивних, управлінських), якостей (обов'язкових, важливих, бажаних) і сферу *саморегуляції*, що сприяє оволодінню вміннями та навичками управління вольовою й емоційною сферами сформованості рефлексії [16].

Проаналізувавши наукові джерела із проблеми визначення складу професійної компетентності, ми дійшли висновку, що більшість провідних дослідників виділяють в основному такі *основні компоненти* професійної компетентності:

- *мотиваційний* (прагнення до трудової діяльності в даній професійній сфері, до вдосконалення цієї діяльності),
- *когнітивний* (володіння знаннями);
- *операційний* (сформованість способів діяльності, вмій і навичок);
- *аксіологічний* (наявність ціннісних прагнень і ставлень до трудової діяльності й особистого зростання);
- *досвід*.

Отже, на основі проведеного дослідження суті та структурних компонентів понять «професійна компетентність» і «готовність до професійної діяльності» можна стверджувати, що ці поняття мають як спільні, так і відмінні риси. Вони *збігаються* в деяких аспектах, як-от у схожості складної структури, наявності когнітивного, операційного, мотиваційного й аксіологічного компонентів в їхньому складі.

Проте зазначені поняття істотно *відрізняються* і не підміняють одне одного, оскільки готовність характеризується стійкою мотивацією й налаштованістю на діяльність, а компетентність базується на досвіді. Поняття «професійна компетентність» і «готовність до професійної діяльності» розрізняються тим, що компетентність визнають поняттям із ширшим значенням, а готовність до діяльності розглядають як аспект компетентності, що містить певний комплекс компетенцій [2]. Компетентність є, на думку О. Боровкова, найвищим проявом готовності до професійної діяльності [17].

Висновки із проведеного дослідження. Отже, поняття «готовність до професійної діяльності» та «професійна компетентність» перебувають у тісному взаємозв'язку, адже готовність забезпечує базис для формування компетентності. Ці поняття не є тотожними, а розуміються як зв'язок внутрішнього потенціалу та реального його

втілення (внутрішньої сутності та зовнішнього вияву).

Досліджуючи професійну педагогічну діяльність, В. Баркасі наголошує на тому, що професійна компетентність і готовність є основою, на якій базується професіоналізм і його найвищий вияв – педагогічна майстерність, якої з досвідом роботи може досягти кожен фахівець, що здатний до саморозвитку, самовдосконалення у своїй діяльності [18].

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні проблеми формування готовності майбутніх фахівців економічного профілю до професійної діяльності в контексті компетентнісного підходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаврутенко Л. Формування готовності до професійної діяльності майбутнього економіста / Л. Гаврутенко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – Том 38. – № 6.
2. Кобзар Н. Поняття «компетентність», «компетенція» і «готовність до діяльності» в сучасній освітній парадигмі / Н. Кобзар // Науковий вісник Донбасу. – 2010. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN11/10knvsop.pdf>.
3. Енциклопедія освіти // Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Кремень. – Київ: Юрінком-Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Гулеватий А. Формування психологічної готовності майбутніх фахівців з вищою освітою до використання комп'ютерної техніки: автореф. дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / А. Гулеватий. – Хмельницький, 2005. – 20 с.
5. Сакалюк О. Формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Сакалюк. – Одеса, 2012. – 20 с.
6. Линенко А. Педагогічна діяльність і готовність до неї: [монографія] / А. Линенко. – Одеса: ОКФА, 1995. – 77 с.
7. Потапкіна Л. Готовність до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. Потапкіна // Збірник наукових праць НА ДПСУ. – 2015. – № 1. – С. 198–207.
8. Жукова В. Психолого-педагогический анализ категории «психологическая готовность» / В. Жукова // Вестник Филиала Российского государственного университета в г. Сургуте. Серия «Педагогические науки». – 2011. – Т. 4. – № 5. – С. 32–35.
9. Прудка Л. Обґрунтування формування інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Прудка. – К., 2013. – 24 с.
10. Токарчук О. Феномен «компетентність»: визначення, суперечності та головні характеристики / О. Токарчук // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Вип. 560. – С. 167–176. (Педагогіка та психологія).

11. Чуяко Е. Обучение профессионально ориентированной математической деятельности студентов экономических специальностей вуза : автореф. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Е. Чуяко. – Астрахань, 2009. – 21 с.
12. Маслов А., Мартыненко Е. Методические аспекты преподавания математики в вузах / А. Маслов, Е. Мартыненко // Проблемы освіти. – Київ. – 1999. – Ч. 1. – Вип. 18. – С. 64–67.
13. Равен Джон. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – Москва, 2002 (англ. 1984).
14. Овчарук О. Компетентності як ключ до формування змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти України. – Київ : К.І.С. – 2003. – 295 с.
15. Дубасенюк О. Професійна педагогічна освіта : компетентнісний підхід : [монографія] / О. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 412 с.
16. Карпова Л. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. Карпова ; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків : ХДПУ, 2004. – 19 с.
17. Боровков А. Готовность учителя к использованию информационных технологий в педагогической деятельности как основа ИКТ-компетентности / А. Боровков // Международный конгресс конференций «Информационные технологии в образовании» (ИТО-2003) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ict.edu.ru/vconf/index.php?a=vconf&c=getForm&r=thesisDesc&d=light&id_sec=118&id_thesis=4197.
18. Баркасі В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Баркасі. – Одеса, 2004. – 21 с.

УДК 373.5.091.12.011.3–051:159.947

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Єрмак Ю.І., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті розглядається проблема формування професійної мобільності вчителів. Подана характеристика понять «мобільність», «професійна мобільність». Зосереджена увага на визначенні професійної мобільності педагога як стратегії адаптації до швидких змін суспільства. Проведено аналіз особливостей сучасної професійної діяльності педагога. Визначено складники процесу формування професійної мобільності вчителя.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, неперервна освіта, саморозвиток особистості, педагогічна діяльність, процес формування професійної мобільності.

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной мобильности учителей. Представлена характеристика понятий «мобильность», «профессиональная мобильность». Сосредоточено внимание на определении профессиональной мобильности педагога как стратегии адаптации к быстрым изменениям общества. Проведен анализ особенностей современной профессиональной деятельности педагога. Определены составляющие процесса формирования профессиональной мобильности учителя.

Ключевые слова: мобильность, профессиональная мобильность, непрерывное образование, саморазвитие личности, педагогическая деятельность, процесс формирования профессиональной мобильности.

Yermak Yu.I. FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF TEACHERS AS A TOPICAL PROBLEM OF THE PRESENT

The article deals with the problem of formation of teachers' professional mobility. The description of the concepts of "mobility", "professional mobility" is given. The focus is on determining the professional mobility of the teacher as a strategy for adapting to rapid changes in society. The analysis of features of modern professional activity of the teacher is conducted. The components of the process of formation of teacher's professional mobility are determined.

Key words: mobility, professional mobility, continuous education, self-development of personality, pedagogical activity, process of formation of professional mobility.